

Adam Redzik

Szkic z dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie

Niepodległość i Pamięć 13/3 (24), 93-109

2006

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Redzik
Warszawa

Szkic z dziejów szkolnictwa wyższego we Lwowie

Wstęp

Jubileusz kilku kolejnych ważnych rocznic związanych ze Lwowem (750-lecie pierwszej pisemnej wzmianki o mieście; 650-lecie lokacji na prawie magdeburskim; 350-lecie ślubów króla Jana Kazimierza) jest okazją do refleksji nad dziejami tego niezwykle ważnego miasta w dziejach Polaków i Ukraińców. Wskutek długoletniego braku badań nad dziejami Lwowa, wynikającego z zakazów politycznych, oraz często sztucznego wyłączenia z projektów badawczych zagadnień związanych z obszarem Drugiej Rzeczypospolitej, który w konsekwencji II wojny światowej wcielony został w skład Związku Radzieckiego, w historiografii pojawiła się dotkliwa luka. Niezwykle cenne opracowania opublikowane na emigracji oraz na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, pisane przez uczonych związanych z dawnymi kresami, nie wypełniają jej zadowalająco. Jest tak chociażby w przypadku dziejów nauki i szkolnictwa we Lwowie. Mimo iż ciągle powstają przyczynkarskie opracowania, to brak jest opracowania całościowego. Szczególnie odczuwalny wydaje się brak całościowego ujęcia dziejów Uniwersytetu Lwowskiego, który w polskiej świadomości funkcjonuje jako Uniwersytet Jana Kazimierza (w rzeczywistości nazwę tę nosił w latach 1919-1939). Nieco lepiej rzecz się ma z Politechniką Lwowską, jedną z pierwszych uczelni technicznych w Europie, o której upamiętnienie zadbali jej wychowankowie. Doskwiera brak opracowań na temat Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie – jednej z najmniejszych uczelni wyższych II RP, Akademii Rolniczej w Dublanach oraz Wyższej Szkoły Lasowej. Jeszcze mniej materiałów posiadamy na temat Akademii Handlu Zagranicznego. Zarysowana przez Stanisława Brzozowskiego w IV tomie „Historii Nauki Polskiej”, niewątpliwie bardzo cenna, historia szkolnictwa galicyjskiego zawiera zbyt dużą liczbę omyłek i wymaga licznych uzupełnień.

Celem niniejszego opracowania jest szkicowe ukazanie dziejów polskiego szkolnictwa wyższego we Lwowie od początku do wyjazdu ze Lwowa polskich uczonych, co miało miejsce w latach 1944-1946. Zastosowano układ rze-

czowy, przedstawiając dzieje poszczególnych wyższych zakładów naukowych, które istniały we Lwowie, a więc Uniwersytetu, Politechniki, Akademii Rolniczej w Dublanach, Wyższej Szkoły Lasowej, Akademii Medycyny Weterynaryjnej oraz Akademii Handlu Zagranicznego. Zawartość poszczególnych tytułów jest dość ogólna, pozwala jednak na zorientowanie się w dziejach poszczególnych uczelni.

Uniwersytet Lwowski

Jak wspomniano, Uniwersytet Lwowski nie doczekał się monografii, która przedstawiałaby jego dzieje w sposób pełny, od 1894 r. kiedy to ukazała się historia uczelni pióra Ludwika Finkla i Stanisława Starzyńskiego. Po okresie PRL pojawiło się jedynie kilka opracowań szczegółowych poświęconych wydziałom: teologicznemu, lekarskiemu i prawniczemu. Trudnościami napawa periodyzacja dziejów uniwersytetu, a nawet sam moment powstania uczelni. Sporne pozostaje, czy rok 1661, kiedy to król Jan Kazimierz wydał przywilej zrównujący Kolegium Jezuickie we Lwowie w prawach z akademiami w Krakowie i Wilnie, który nie został zatwierdzony przez sejm i papieża, może być uznany za przełomowy i pierwszy rok istnienia uniwersytetu. Przed wojną każdorazowa rocznica podpisania przez króla owego przywileju (20 stycznia) była świętem Uniwersytetu, a i dziś Uniwersytet Lwowski przyjmuje tę datę za początkową.

Zanim powstała we Lwowie Akademia Jezuicka istniały tu szkoły przykościelne. Wiadomo, że zbudowana i utrzymywana przez miasto szkoła istniała już w XIV stuleciu. W XV wieku powstała szkoła metropolitalna, będąca kolonią Akademii Krakowskiej, a w 1556 r. szkoła bractwa działającego przy „Cerkwi Uspieńskiej” – stojąca na wysokim poziomie i nazywana po reorganizacji w 1586 r. szkołą grecko-słowiańską.

W 1591 r. we Lwowie osiedlili się Jezuici, którzy w 1599 r. rozpoczęli oficjalną działalność nauczającą w szkole katedralnej, a w 1608 r. uruchomili Kolegium Jezuickie. Niemal od samego początku zakonnicy zabiegali o przekształcenie podległej im lwowskiej placówki w akademię – na wzór wileński. Dogodny moment pojawił się w roku 1661, co ojcowie Jezuici wykorzystali.

Akt fundacyjny akademii we Lwowie (uniwersytetu) wystawiony został w uroczystym tonie w kancelarii króla Jana Kazimierza 20 stycznia 1661 r. Przewidywał on w strukturze akademii cztery wydziały (teologii, filozofii, medycyny i prawa), jednakże wskutek silnych protestów Akademii Krakowskiej i Zamojskiej, sejm nie wypowiedział się w sprawie zatwierdzenia aktu fundacyjnego. Bulli zatwierdzającej nie wydał też papież. Tymczasem akademia lwowska funkcjonowała jako uczelnia dwuwydziałowa (teologia i filozofia). W 1748 r. próbę zorganizowania we Lwowie kolegium (instytutu dla synów szlachty) podjęli o.o. Pijarzy, którzy uzyskali w tym celu środki i pozwolenie króla oraz zbudowali piękny budynek na Przedmieściu Gliniańskim na Łyczakowie (dziś mieści się w nim szpital), jednak, mimo iż rozpoczęto już naukę, na skutek starań Jezuitów przywilej został cofnięty. Julian Dybiec zauważył,

że „dzieje wszechnicy lwowskiej to historia realizowania swoistej koncepcji uniwersytetu jako wartości absolutnej i uniwersalnej”, a używane w pewnym okresie określenie „*akademia militans* [...] można śmiało rozciągnąć na cały okres jej dziejów”.

Prawie sto lat po pierwszej „fundacji” uniwersytetu, król August III, dnia 19 kwietnia 1758 r. zatwierdził w całości dokument erekcyjny wystawiony przez króla Jana Kazimierza, a rok później papież Klemens XIII, bullą z 26 marca 1759 r. udzielił apostolskiej aprobaty akademii we Lwowie, określając jej nieco szersze od postulowanych oraz określonych w akcie króla Jana Kazimierza ramy. Zaznaczył, że w akademii ma być wykładana: gramatyka, retoryka, filozofia, teologia, kanony i prawo kościelne, a przez świeckich profesorów prawo cywilne i „inne umiejętności”. Wskutek usilnych i skutecznych protestów Akademii Krakowskiej i Zamojskiej, wyrokiem królewskim z 1763 r., nakazano zamknięcie Akademii Lwowskiej, a bullę papież wkrótce odwołał. Mimo to, w czasie formalno-prawnego istnienia akademii, a więc w latach 1759-1763 doszło do promocji doktorskich. Doktorem został wówczas m.in. znany poeta Franciszek Karpiński. Po 1763 r. Akademia Lwowska prowadziła nadal naukę według istniejącego wcześniej planu. Wypada zauważyć, że w okresie tym posiadała ona już własne obserwatorium astronomiczne, a od 1646 r. także drukarnię: „*Typographia academia collegii S.J.*”. W okresie 1749-1772 przy Akademii Jezuickiej działało tzw. *Collegium Nobilium*, w którym wykładano też prawo polskie. Bullą papieża Klemensa IV z 21 lipca 1773 r. – *Dominus ac Redemptor Noster*, zlikwidowano zakon Jezuitów, w związku z czym zamarła działalność Akademii Lwowskiej, znajdującej się od 1772 r. w granicach Austrii.

Ludwik Finkel dowodzi, iż zamiar „refundowania” uniwersytetu we Lwowie przejawiała tuż po I rozbiórce Polski cesarzowa Maria Teresa. Dowodem na to jest fakt, że 18 listopada 1774 r. przybyli do Lwowa z nominacji cesarskiej dwaj doktorowie praw celem objęcia wykładów w liceum powstałym z przekształcenia byłej Akademii Jezuickiej: Antoni Pflieger – mający wykładać prawo natury, prawo narodów i instytucje prawa rzymskiego, oraz Jan Ambros mający wykładać prawo kanoniczne i karne. Na początku listopada 1776 r. uruchomiono we Lwowie *Collegium Nobilium* (drugie z kolei) zwane także *Collegium Theresianum* lub po polsku „Akademią Stanową”, gdzie uczono na poziomie średnim lub wyższym. Wraz z powołaniem *Collegium* pojawił się pomysł utworzenia we Lwowie uniwersytetu, co – jak pisze Finkel – wynikało jednoznacznie z analizy korespondencji cesarzowej Teresy. Od 1774 r. instytucje uruchomione we Lwowie składały się na „pełny zakład naukowy” zwany od 1777 r. „*corpora szkół wyższych*”.

Plany utworzenia we Lwowie uniwersytetu zrealizowano ostatecznie po śmierci cesarzowej Marii Teresy. 21 października 1784 r. cesarz Józef II podpisał dyplom fundacyjny Uniwersytetu we Lwowie, przewidując, że będzie się on składał z czterech wydziałów (teologii, prawa, medycyny i filozofii). Uroczyste otwarcie Uniwersytetu i inauguracja miały miejsce 16 listopada 1784 r.

Uniwersytet nie zdołał się jednak rozwinąć. Jedenaście lat po jego utworzeniu nastąpił trzeci rozbiór Polski, w wyniku którego Austria zajęła uniwersytecki Kraków. Być może przyczyniło się to do stopniowego upadania ośrodka lwowskiego, a w konsekwencji do przeniesienia uniwersytetu do Krakowa, co nastąpiło w 1805 r. We Lwowie pozostało liceum, które mimo braku statusu szkoły wyższej, zachowało jej strukturę. Nauczanie odbywało się według dotychczasowych programów uniwersyteckich. W 1809 r. Kraków został wcielony do Księstwa Warszawskiego, co skutkowało tym, że liceum lwowskie stało się na powrót jedynym ośrodkiem nauczania na poziomie wyższym na ziemiach polskich wcielonych do Austrii. Być może podjęto wówczas starania o przywrócenie uniwersytetu, choć wydaje się to, ze względu na sytuację międzynarodową, mało prawdopodobne. Faktem jest, że dwa lata po Kongresie Wiedeńskim, na którym podjęto decyzję o utworzeniu Rzeczypospolitej Krakowskiej, cesarz Franciszek I refundował we Lwowie Uniwersytet. Był on uczelnią austriacką z niemieckim językiem wykładowym. Po krótkim okresie swobód podczas Wiosny Ludów nastąpił szybko okres reakcji przypadający na lata pięćdziesiąte XIX w. W latach 60., wraz z przekształceniem Austrii w monarchię konstytucyjną, do głosu zaczęły dochodzić partykularne interesy narodowe, w tym przede wszystkim żądania językowe.

Zanim na stałe języki narodowe pojawiły się na Uniwersytecie Lwowskim, prowadzono kilkuletnie zabiegi polityczne. Proces rozpoczął się na początku lat sześćdziesiątych XIX w., a od połowy lat siedemdziesiątych język polski był już dominujący. Ukraiński ograniczał się do kilku katedr, a niemiecki pozostał jedynie językiem korespondencji z organami państwowymi w Wiedniu.

W 1919 r. uniwersytetowi nadano imię króla założyciela – Jana Kazimierza. W tym samym roku pracownicy naukowcy narodowości ukraińskiej, którzy nie złożyli przysięgi na wierność państwu polskiemu, zostali pozbawieni katedr, a z uniwersytetu usunięto wykłady w języku ukraińskim (z wyjątkiem filologii).

Okres Drugiej Rzeczypospolitej był czasem intensywnego rozwoju Uniwersytetu Jana Kazimierza. Zwiększała się liczebność kadry naukowej, liczba studium; poszerzyła się baza lokalowa i oferta programowa. Uniwersytet Jana Kazimierza był jednym z najważniejszych ośrodków naukowym w kraju, a w wielu dziedzinach odgrywał rolę pierwszoplanową. Powstało wiele szkół naukowych: matematycznych, filozoficznych, historycznych czy prawniczych. Światową sławą okryli się uczeni z lwowskiej szkoły matematycznej na czele z Hugo Steinhausem, Stefanem Banachem, Stanisławem Mazurem, Stanisławem Ulamem, czy: Juliuszem Pawłem Schauderem, Hermanem Auerbachem, Antonim Łomnickim, Stanisławem Ruziewiczem, Markiem Kacem, Stefanem Kaczmarzem, czy Stanisławem Saksem. W dziedzinie filozofii tzw. szkołę lwowsko-warszawską stworzył prof. Kazimierz Twardowski, którego uczniami byli m.in.: Kazimierz Ajdukiewicz, Roman Ingarden, Władysław Tatarkiewicz, Tadeusz Kotarbiński, Izydora Dąmbska i Władysław Witwicki. Swoje szkoły mieli filozof i zoolog Józef Nusbaum-Hilarowicz, historyk prawa Oswald Balzer, kanonista

i historyk kościoła Władysław Abraham, znawca prawa karnego Juliusz Makarewicz, znawca prawa cywilnego Ernest Till, którego kontynuatorem był Roman Longchamps de Berier, historycy Franciszek Bujak i Stanisław Zakrzewski, geograf Eugeniusz Romer, „przyrodnik” Benedykt Dybowski, antropolog Jan Czekanowski i inni. Prawnicy mieli ogromny wkład w tworzenie prawa II Rzeczypospolitej. Kodeks karny z 1932 r. był dziełem głównie prof. Makarewicza, kodeks zobowiązań – prof. E. Tilla oraz prof. R. Longchamps de Berier. Duży wkład wnieśli też w pracę Komisji Kodyfikacyjnej RP inni prawnicy z UJK (A. Doliński, M. Allerhand, K. Stefko, W. Abraham, J. Nowotny, K. Przybyłowski). Przedstawiciele Wydziału Lekarskiego wnieśli bardzo dużo do rozwoju nauk medycznych, np. prof. prof. Ludwik Rydygier, Rudolf Weigl, Antoni Gluziński, Tadeusz Ostrowski, Jakób Karol Parnas, Antoni Cieszyński i inni.

Uniwersytet intensywnie się rozbudowywał. Tuż po odzyskaniu niepodległości przekazane zostały mu piękne budynki byłego Sejmu Krajowego. Prowadził także inwestycje własne, a przed wojną hrabia Badeni przekazał na rzecz uniwersytetu pałac, nazwany *Collegium Badenianum*. Uczelnia zmieniała się też strukturalnie. W ostatnim roku przed wybuchem wojny składała się z pięciu wydziałów (Teologii, Prawa, Lekarskiego, Humanistycznego i Matematyczno-Przyrodniczego), poza tym na Wydziale Prawa istniało pięć rodzajów studiów specjalistycznych, a na Wydziale Lekarskim Oddział Stomatologiczny. W roku 1938/39 w UJK studiowało ponad 5000 studentów. Najliczniejszym pod względem liczby studiujących był Wydział Prawa, najmniejszym zaś Wydział Teologii. Strukturalnie najbardziej rozbudowanymi były: Wydział Humanistyczny oraz Wydział Lekarski. Większą liczbę studiujących posiadał jedynie aktywnie wspierany przez rząd uniwersytet centralny w Warszawie (od 1935 r. im. Józefa Piłsudskiego).

Wraz z wybuchem wojny rozwój uniwersytetu został przerwany. Okupanci radzieccy pozwolili uruchomić uniwersytet. Przez pierwszy trymestr prowadził on nauczanie według programów przedwojennych, po czym przystąpiono do przekształcania uniwersytetu w szkołę wyższą typu radzieckiego, co nastąpiło ostatecznie w styczniu 1940 r. i wiązało się ze zmianą programów, likwidacją części katedr i licznymi zwolnieniami pracowników naukowych. Ostatni polski rektor prof. Roman Longchamps de Berier odwołany został 18 października 1939 r., a jego miejsce zajął działacz partyjny z Kijowa Mychajło Marczenko, który po roku został zastąpiony przez doc. Heorhija Byczenko.

W okresie 1939-1941 zlikwidowano Wydział Teologii, a Wydział Lekarski przekształcony został w samodzielny Instytut Medyczny. W miejsce Wydziału Humanistycznego powołano Wydział Historii oraz Wydział Filologiczny. Na bazie Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego powstały wydziały: matematyczno-fizyczny, przyrodniczy, a potem geograficzny i biologiczny. Dnia 8 stycznia 1940 r. uczelni nadano imię Iwana Franki, a 15 stycznia rozpoczęto nauczanie według programów sowieckich.

W czasie okupacji sowieckiej aresztowanych zostało i zamordowanych wielu pracowników lwowskich uczelni, w tym największą liczbę stanowili uczeni

z uniwersytetu, np. profesorowie: Stanisław Głębiński i Ludwik Dworzak. Podobnie było podczas okupacji niemieckiej. Do historii przeszła okropna zbrodnia dokonana nad ranem 4 lipca 1941 r. na Wzgórzach Wuleckich, w której zamordowanych zostało ponad dwudziestu uczonych lwowskich, często z członkami rodzin, w tym ostatni rektor UJK prof. Roman Longchamps de Berrier z trzema synami oraz wykładowcy na uniwersytecie w latach 1939-41 Tadeusz Boy-Żeleński.

W latach 1941-1945 funkcjonował we Lwowie tajny Uniwersytet Jana Kazimierza, na czele którego stanął prof. Edmund Bulanda. Podziemną działalność prowadziły w zasadzie wszystkie przedwojenne wydziały uniwersytetu. Liczba studentów uczestniczących w tajnym nauczaniu nie jest w pełni możliwa do ustalenia. Przyjmuje się, że nie była ona jednak wielka.

W 1944 r. polscy uczeni przystąpili do odbudowy uniwersytetu. Początkowo byli oni dziekanami i kierownikami katedr, ale z czasem zastępowali ich przybysze ze wschodu. W roku 1944/45 większość studentów również stanowili Polacy. Zmieniło się to w 1945 r., kiedy Lwów opuściła większość polskiej kadry naukowej, zastraszonej i szykanowanej (wielu uczonych padło ofiarami wywózek w ramach akcji przeciwko polskim folksdojczom i nacjonalistom przeprowadzonej w styczniu 1945 r.; jesienią tr. zostali w większości zwolnieni). Po wyjazdach lat 1944-1946 we Lwowie pozostało tylko kilku profesorów przedwojennego Uniwersytetu Jana Kazimierza.

Na zakończenie tytułu wypada zaproponować periodyzację dziejów *Almae Matris Leopoliensis*:

1. Szkoły kościelne, miejskie i metropolitalne – przed 1599 r.
2. Szkoła katedralna – 1599-1608
3. Kolegium Jezuickie (1608-1661)
4. Jezuicka Akademia Lwowska (1661-1773)
5. Liceum i *Collegium Theresianum* (1774-1784)
6. Uniwersytet Józefiński (1784-1805)
7. Liceum Lwowskie (1805-1817)
8. Uniwersytet Franciszkański (1817-1918)
9. Uniwersytet Jana Kazimierza (1919-1939)
10. Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki (1940-1941)
11. Tajny Uniwersytet Jana Kazimierza (1941-1944/1945)
12. Państwowy Uniwersytet im. Iwana Franki – w składzie ZSRR (1944-1990)
13. Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki od 1990 r. – w wolnej Ukrainie
– (Nazwa ta została wprowadzona w 1999 r.).

Politechnika Lwowska

Dzieje Politechniki Lwowskiej sięgają pierwszej połowy XIX w. W 1817 r. powstała tu trzyletnia szkoła realna o profilu technicznym, która po kilku przekształceniach „redukcyjnych” stała się ostatecznie bazą dla utworzonej w 1844 r. C.K. Akademii Technicznej we Lwowie. Akademia składała się z dwóch od-

działów (technicznego i handlowego) i była uczelnią „średnio-wyższą” z niemieckim językiem wykładowym oraz trzyletnim programem nauczania, który w 1847 r. rozszerzono do lat czterech. Związana była z nią nadal działająca, szkoła realna. Na czele Akademii stał dyrektor wspierany przez profesorów oraz mianowanych wykładowców. Pierwszym dyrektorem był Florian Schindler. Początkowo szkoła mieściła się w budynku w pobliżu uniwersytetu przy ul. Ormiańskiej 2 (róg Ormiańskiej i Teatralnej), ale uległ on spaleni w czasie Wiosny Ludów, w związku z czym zajęcia, w ograniczonym zakresie, odbywały się do chwili odbudowy gmachu na drugim piętrze budynku ratusza. W 1850 r. budynek Akademii odbudowano, a na czele jej stanął w 1851 r. Aleksander Reisinger, który godność tę piastował do 1871 r. Z czasem budynek stawał się zbyt ciasny, w związku z czym postanowiono zabiegać o jego rozbudowę. Starano się również o reformę Akademii. Kolejny dyrektor, mianowany w 1871 r., a we wrześniu 1872 r. wybrany pierwszym rektorem – Feliks Strzelecki nie szczędził sił dla rozwoju uczelni.

Z początkiem lat siedemdziesiątych Akademia Techniczna stała się polską szkołą wyższą, a to ze względu na fakt wprowadzenia polskiego języka wykładowego. Oddział Handlowy, który początkowo był równy technicznemu, stał się rocznym kursem. Po odejściu profesorów niemieckich rozszerzono program nauczania do studium dwuletniego, a w 1875 r. ostatecznie wyłączono go ze struktury Akademii Technicznej, tworząc Akademię Handlową we Lwowie. Tymczasem profesorowie AT podjęli w 1876 r. uchwałę o utworzeniu wydziału ogólnego.

Do końca lat siedemdziesiątych AT mieściła się w ciasnych pomieszczeniach w centrum miasta, ale od połowy lat sześćdziesiątych trwały prace nad jej rozbudową. W 1867 r. rząd zdecydował o budowie nowego gmachu przy placu Castrum w centrum miasta. Plany te nie wydawały się jednak wystarczające, w związku z czym, dzięki wsparciu namiestnika Agenora Gołuchowskiego, zakupiono w 1872 r. od Marii Fredrowej obszerny teren pomiędzy późniejszymi ulicami L. Sapiehy, J. Zachariewicza, Placem Św. Jura i więzieniem dla kobiet istniejącym przy kościele św. Marii Magdaleny. Stał się on już wkrótce miejscem, na którym stanął okazały, piękny i nowoczesny gmach główny Szkoły Politechnicznej we Lwowie, wybudowany według projektu profesora Juliana Zachariewicza. Budynek ten do dziś zachwyca, a popiersie architekta dłuta Juliusza Bełtowskiego ozdabia od 1899 r. jego westybul. Ukończenie budowy nowego gmachu zbiegło się z przekształceniem w 1877 r. Akademii Technicznej w Szkołę Politechniczną we Lwowie posiadającą cztery wydziały (inżynieryjny, budownictwa, maszynowy i chemiczny). Pierwszym rektorem wybrany został prof. Julian Zachariewicz, a nazwa utrzymała się do 1918 r.

W 1880 r. w Szkole Politechnicznej gościł cesarz Franciszek Józef, który do księgi pamiątkowej wpisał się po polsku, zachwalał architekta gmachu i zamówił u Jana Matejki obrazy ilustrujące alegorycznie historię ludzkości, które do dziś znajdują się głównej auli Politechniki. W 1894 r. uczelnia uroczyście

obchodziła pięćdziesięciolecie istnienia. Mimo iż polityka rządu wyraźnie ją dyskryminowała, to w szkole następowały poważne zmiany: zwiększała się liczba katedr, docentów, wykładowców i studentów. W 1884 r. studiowało 200 studentów, a w 1894 – 249. Było to znacznie więcej, niż na podobnych uczelniach monarchii w Brnie i Grazu. Więcej studentów studiowało tylko w Pradze i Wiedniu. W 1894 r. w uczelni pracowało 15 profesorów zwyczajnych, 3 nadzwyczajnych, 22 docentów, 18 asystentów i 5 nauczycieli i lektorów. W 1897 r. Ministerstwo Wyznań i Oświaty w Wiedniu nadało lwowskiej Szkole Politechnicznej statut, który obowiązywał do 1921 r.

Od 1897 r. do wybuchu I wojny światowej miał miejsce bardzo intensywny rozwój Politechniki. Zasadniczy wpływ na to miała polityka monarchii oraz zmieniająca się sytuacja międzynarodowa. W 1899 r. Sejm Krajowy uchwalił, że odtąd każdorazowy rektor Szkoły Politechnicznej będzie posłem wirylnym w Sejmie. W 1901 r. uczelnia uzyskała prawo nadawania tytułu *doctor rerum technicarum* (pierwsze dwie promocje odbyły się w lipcu 1902 r.). W 1904 r. zezwolono na powstanie Komisji Administracyjnej Uczelni, w skład której wchodził: rektor, prorektor, dziekani i delegaci wydziałów. Z niej to w 1921 r. wyłonił się Senat Akademicki PL. Obok owej komisji (senatu) działało, zbierające się co dwa tygodnie kolegium profesorskie, stanowiące najwyższą władzę w uczelni. W tym samym 1904 r. rektor uzyskał od cesarza tytuł magnificencji. Stopniowo wzrastała liczba studentów. W 1906 r. było ich 1380, a w 1912 r. – 1742. W około 70% byli to rzymsko-katolicy, ale do narodowości polskiej przyznawało się ok. 85% z całości. Coraz więcej studiowało też osób spoza Galicji, np. w 1914 r. 30% studentów stanowili przybysze z terytorium b. Królestwa Polskiego. Wzrosła też liczebność kadry nauczającej. O ile w 1900 r. było 21 profesorów, 17 docentów i 19 adiunktów i asystentów, to w 1914 r. liczby te wzrosły ponad dwukrotnie. Zatrudnionych było odpowiednio 41 profesorów, 47 docentów i nauczycieli oraz 70 adiunktów i asystentów. Wypada zauważyć, że od 1912 r. honorowe doktoraty przyznawano wyłącznie Polakom. W okresie tym doktorem *honoris causa* Szkoły Politechnicznej we Lwowie została m.in. Maria Skłodowska-Curie.

Kilka miesięcy po wybuchu I wojny światowej Lwów zajęła armia rosyjska. Miasto nawiedził wówczas (22 IV 1915 r.) car Mikołaj II zapowiadając włączenie Galicji do Imperium Rosyjskiego. W okresie okupacji rosyjskiej Lwowa część profesury przebywała w Wiedniu, skąd wróciła latem 1915 r., po opuszczeniu miasta przez Rosjan. Uczelnia podjęła wówczas działalność, ale w związku z zajęciem części budynków przez wojsko nauczanie prowadzono w ograniczonym zakresie. Liczba studentów zmalała dziesięciokrotnie i dopiero na rok akademicki 1918/19 zapisało się ich niemal tysiąc, ale zajęcia zostały wkrótce zawieszane.

1 listopada 1918 r. Lwów został zajęty przez wojsko ukraińskie. Nad ratuszem zawisła niebiesko-żółta flaga, a część urzędów obsadzili Ukraińcy. Niemal jednocześnie wybuchł opór polskich mieszkańców Lwowa. W mieście rozgorzały walki, które przeszły do historii jako „Obrona Lwowa”, w czasie któ-

rej wślawiły się opiewane w pieśniach „Lwowskie Orłęta”. W wyniku kilkutygodniowych walk wojska ukraińskie zostały z miasta wyparte. W bojach o Lwów wzięło udział ponad 300 osób związanych ze Szkołą Politechniczną: nauczycieli akademickich i studentów; wielu z nich zginęło.

W 1919 r., kiedy przywrócono nauczanie, na studia zapisało się ok. 1500 studentów, z czego ok. 30% stanowili wojskowi przebywający na czteromiesięcznym zwolnieniu. W tym samym roku podjęto rozmowy z Akademią Rolniczą w Dublanach i Wyższą Szkołą Lasową celem utworzenia na ich bazie planowanego od dawna Wydziału Rolniczo-Lasowego. W tym samym roku mocą rozporządzenia Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wprowadzono na wszystkich uczelniach, w tym również na Politechnice, równoprawienie, co spowodowało, że pojawiły się pierwsze studentki.

Nadszedł rok 1920, kiedy to widmo upadku Ojczyzny stało się szczególnie bliskie. Armia konna Budionnego dotarła latem pod Lwów, gdzie pod Zadwórzem stoczyła z polskimi oddziałami ochotników nierówną walkę. Wśród 300 zabitych Polaków było 19 studentów Politechniki. Dla upamiętnienia walk o Lwów z lat 1918-1921 w 1923 r. wmurowano w westybulu klatki schodowej tablicę z nazwiskami poległych studentów, a w listopadzie 1925 r. odsłonięto przed głównym gmachem od strony ul. Zachariewicza pomnik Orłąt, który zniszczony został po II wojnie światowej.

Pierwszym w pełni niezakłóconym rokiem nauczania był 1920/21, którego inauguracja miała miejsce dopiero 10 stycznia 1921 r. w auli głównej. W 1921 r. Ministerstwo WRiOP zatwierdziło nowy statut uczelni, w konsekwencji czego otrzymała ona oficjalną nazwę „Politechnika Lwowska”. Oprócz powstałego w 1919 r. Wydziału Rolniczo-Lasowego, w kwietniu 1921 r. utworzono Wydział Ogólny. Kolejne lata przysparzały uczelni chluby i sławy w wielu dziedzinach nauki. Stawała się też symbolem narodowym. W 1922 r. otrzymała Krzyż Obrony Lwowa, który wmurowany został we fronton uczelni, a 11 listopada 1936 r. Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski – za wkład w umocnienie państwa w latach 1918-1921.

Wraz ze wzrostem liczby studentów i rozszerzeniem struktury uczelni pojawiły się problemy lokalowe. W 1927 r. ukończono rozpoczętą przed wojną budowę budynku dla Wydziału Mechanicznego, przy ul. Ujejskiego 5, ale już wówczas był on za mały. W 1923 r. przyznany został budynek byłego więzienia dla kobiet przy ul. Ujejskiego 1 (dawny klasztor dominikanów), w którym po remoncie w 1928 r. znalazło siedzibę część katedr wydziałów: inżynierskiego, chemicznego oraz rolniczo-lasowego. W 1936 r. zakupiono 8 ha ziemi przy ul. Stryjskiej z przeznaczeniem na rozbudowę Wydziału Mechanicznego, zaś teren pomiędzy ulicami Potockiego, Czwartaków i Pod Stoczkiem o powierzchni 7,2 ha dla Wydziału Chemicznego. W 1938 r. rozpoczęły się zakrojone na szeroką skalę budowy nowych gmachów, które przewidywano ostatecznie ukończyć w 1943 r. Pierwsze dwa miały być oddane już w grudniu 1939 r.

W czasie II Rzeczypospolitej miał miejsce intensywny rozwój uczelni i to na wielu płaszczyznach. Zwiększyła się liczba wydziałów (w 1939 r. było ich 5: Wydział Inżynierii Lądowej i Wodnej z oddziałami lądowym i wodnym, Wydział Architektoniczny, Wydział Chemiczny, Wydział Rolniczo-Lasowy z oddziałami rolniczym i lasowym, Wydział Mechaniczny z oddziałem maszynowym podzielonym z kolei na pięć grób tematycznych [lotnicza, konstrukcyjna, technologiczna, kolejowa i ruchowa] oraz oddziałem elektrotechnicznym z dwoma grupami [prądów silnych i prądów słabych]). Wzrosła liczebność kadry nauczającej: profesorów z 41 w 1914 r. do 70 w 1939 r.; zastępców profesorów z 1 do 3. Docentów było w 1939 r. – 18, wykładowców – 86, adiunktów – 46, starszych asystentów – 85, młodszych asystentów – 80, zastępców asystentów – 12, lektorów – 4. W ostatnim roku przed wybuchem wojny w PL funkcjonowały 72 katedry, w tym 10 nadzwyczajnych. Liczba studentów urosła wielokrotnie i w roku akademickim 1938/1939 wynosiła 3606. Studenci deklarujący się jako Polacy stanowili na uczelni w różnych okresach od 65% do 90% ogółu studiujących.

W okresie międzywojennym na Politechnice Lwowskiej pracowało wielu wybitnych uczonych i polityków, np. prezydent RP prof. Ignacy Mościcki, czy wielokrotny premier prof. Kazimierz Bartel.

We wrześniu 1939 r. Politechnika Lwowska znalazła się w sowieckiej strefie okupacyjnej. Wybrany na lata 1939-1942 rektorem prof. Antoni Wereszczyński, powinien z mocy prawa zostać rektorem 1 września 1939 r., jednakże w związku z pogarszającą się sytuacją międzynarodową objął swe obowiązki już w sierpniu. Wkrótce po wkroczeniu Armii Czerwonej rektor ogłosił otwarcie PL. Wkrótce zaczęto zwoływać wiece dla profesorów i studentów. Władzę na uczelni zaczął sprawować „komisarz politechniki” podpułkownik z pionu politycznego Armii Czerwonej nazwiskiem Jusimow. W listopadzie PL zaczęła funkcjonować jako Lwowski Instytut Politechniczny, na którego czele stanął jako dyrektor, przybyły z Kijowa – „dyrektor tramwajów” Maksym Pawłowycz Sadowskyj, posiadający średnie wykształcenie techniczne. Z funkcji rektora, a wkrótce także z uczelni usunięty został prof. Wereszczyński. Prrektorem ds. nauki został Polak prof. Włodzimierz Krukowski. Wiosną 1941 r. dyrektor Sadowskyj został odwołany, a wykonującym obowiązki dyrektora mianowano po dłuższej przerwie pełnego ignoranta N. Szpilko. Przez cały okres tzw. I okupacji sowieckiej większość kadry naukowej oraz studentów stanowili Polacy.

Po wkroczeniu do Lwowa Niemców zamknięte zostały wszystkie uczelnie. Wielu uczonych padło ofiarami reżimu. We wspomnianą noc z 3 na 4 lipca 1941 r. zamordowanych zostało wielu uczonych z PL. Jeszcze w lipcu 1941 r. zamordowany został prof. Bartel, aresztowany 2 lipca. Liczni zginęli w Katyniu, Starobielsku, Ostaszkuwie, gettach, Obozie Janowskim we Lwowie, masowych egzekucjach oraz w Powstaniu Warszawskim.

W czasie okupacji niemieckiej, od 1942 r. funkcjonowały Państwowe Kursy Zawodowe, tzw. Fachkursy. Jednym z nich był „fachkurs techniczny”, w któ-

rych wykładało wielu uczonych z przedwojennej Politechniki. Prowadzono także tajne nauczanie. Tuż przed ewakuacją Niemców władzę nad majątkiem b. Politechniki przekazali oni prof. Burzyńskiemu.

W lipcu 1944 r. Lwów zajęła ponownie Armia Czerwona. Już w sierpniu przystąpiono do prac nad uruchomieniem Politechniki według wzorca z lat 1939-1941. Władzę nad uczelnią prof. Burzyński przekazał symbolicznie w sierpniu 1944 r. docentowi Instytutu Politechnicznego w Odessie I.N. Jampolskiemu, który wkrótce otrzymał tytuł rektora. Polacy początkowo dominowali w kadrze naukowej, ale stopniowo zaczęli opuszczać Lwów. Jesienią 1945 r. wyjechały do „Nowej Polski” trzy specjalne transporty kolejowe naukowców. Czwarty, nazywany oficjalnie „trzecim”, wyjechał w czerwcu 1946 r. We Lwowie pozostali nieliczni polscy uczeni.

Przez cały okres Związku Sowieckiego Politechnika Lwowska nazywała się Instytutem Politechnicznym. Obecnie, w wolnej Ukrainie, nosi oficjalną nazwę: *Lwowski Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska”*.

Akademia Rolnicza w Dublinach i Wyższa Szkoła Lasowa we Lwowie

Równoległe z dążeniami do powstania szkoły technicznej we Lwowie szły prace na rzecz utworzenia przy niej Oddziału Gospodarstwa Rolniczo-Leśnego. Starania nie przyniosły wówczas rezultatów, ale mimo braku Oddziału Rolniczo-Leśnego elementy nauk rolniczych i leśnych były wykładane w przekształconej (1877) z Akademii Technicznej, już czterowydziałowej C.K. Szkole Politechnicznej we Lwowie. W roku 1909 utworzono tam Katedrę Rolnictwa, która istniała do roku 1924. Katedra Rolnictwa istniała też od 1817 r. na Uniwersytecie Lwowskim, ale nie pozostawiła istotnych śladów działalności.

W roku 1852 Galicyjskie Towarzystwo Gospodarcze zakupiło folwark Dubliny o powierzchni około 407 ha, w odległości 8 km od rogatki żółkiewskiej we Lwowie. W 1856 r. powstała tam prywatna Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego. Zadbano o jej rozwój infrastrukturalny poprzez rozbudowę budynków dydaktycznych i internatu. Uroczyste otwarcie Wyższej Szkoły Rolniczej w Dublinach odbyło się w 1858 r. Wkrótce pojawiły się trudności finansowe. Mecenasem szkoły stał się wówczas Leon Sapieha. W 1878 r. szkoła została przejęta i częściowo finansowana przez Wydział Krajowy, ale główny ciężar pozostał na Towarzystwie. W 1901 r. szkole nadano prawa akademickie i nazwę Akademia Rolnicza w Dublinach. Formalnie była to jednak ciągle szkoła średnia. Do wybuchu I wojny światowej Akademia Rolnicza w Dublinach osiągnęła wysoki poziom jako placówka naukowo-dydaktyczna w dziedzinie rolnictwa, jednak nie miała prawa nadawania stopni naukowych. Istniejące od 1890 r. Studium Rolnicze na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego mimo gorszych warunków umożliwiała zdobywanie stopni naukowych, z czego korzystali też absolwenci uczelni w Dublinach.

W latach 1914-1915 i 1918-1919 przez teren Akademii przetoczyły się działania wojenne, wskutek czego doszło do dużych zniszczeń bazy materialnej. Wypada zauważyć, że studenci i pracownicy uczelni włączyli się wówczas żywo w obronę Lwowa i to zarówno w listopadzie 1918 r. jak i latem 1920 r.

Niezależnie od Akademii w Dublanach, z inicjatywy Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego uruchomiono w 1874 r. w budynku własnym przy ul. św. Marka we Lwowie Krajową Szkołę Gospodarstwa Lasowego. W roku 1908 Sejm Galicyjski zmienił nazwę na Wyższą Szkołę Lasową. Do I wojny światowej, a w zasadzie do 1919 r., była ona samodzielną uczelnią.

8 listopada 1919 r. Akademię Rolniczą w Dublanach i Wyższą Szkołę Lasową wraz z pozostałym po zniszczeniach wojennych majątkiem, włączono do Szkoły Politechnicznej we Lwowie jako Wydział Rolniczo-Leśny (w 1924 roku zmieniono nazwę na Rolniczo-Lasowy). Wydział składał się z dwóch oddziałów: Rolniczego i Lasowego, i w tej strukturze przetrwał do września 1939 r. Ostatni dyrektor Akademii Rolniczej w Dublanach prof. Stefan Pawlik został rektorem Politechniki w roku akademickim 1920/21. Nauczanie na obu oddziałach było czteroletnie, przez pierwsze trzy semestry odbywało się ono w budynkach Politechniki we Lwowie, a przez dalsze semestry „rolnicy” studiowali w Dublanach, a „leśnicy” we Lwowie.

W ostatnim roku przed wybuchem wojny Wydział Rolniczo-Lasowy składał się z 18 katedr, a pod względem obsady kadrowej był na drugim miejscu wśród pięciu wydziałów Politechniki Lwowskiej. Również pod względem ilości studentów i wydanych dyplomów stanowił ważną część Politechniki (około 20%). Jako wydział PL, uczelni akademickiej o dużym potencjale naukowym i z możliwością nadawania stopni naukowych, „Dublańczycy” mieli większe możliwości rozwoju naukowego niż poprzednio. Jak wynika z publikacji o charakterze wspomnieniowym, „Dublańczycy” zachowali swój odrębny styl i duże przywiązanie do miejsca swoich studiów. W międzywojennym dwudziestoleciu Oddział Rolniczy w Dublanach opuściło 513 rolników z dyplomami inżynierskimi, ponadto przeprowadzono 14 doktoratów i 11 habilitacji. Z kolei Oddział Lasowy wykształcił 603 inżynierów-leśników i przeprowadził 11 doktoratów i cztery habilitacje.

Akademia Medycyny Weterynaryjnej

Pierwsza na ziemiach polskich katedra zajmująca się chorobami zwierząt istniała na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1784-1849. Z czasem zaczęto czynić starania o założenie samodzielnej szkoły weterynaryjnej we Lwowie. Jednak dopiero uchwała Sejmu Galicyjskiego z roku 1871 umożliwiła zakupienie we Lwowie odpowiedniej posesji. Dokonał tego Wydział Krajowy, który nabył dla planowanej szkoły 18-morgową nieruchomości z budynkami przy ul. Kochanowskiego 67. Mimo to jeszcze przez prawie 10 lat trwały zabiegi i starania władz galicyjskich o poparcie rządu dla tej inicjatywy. Dopiero postanowieniem cesarskim z grudnia 1880 r. wyznaczono termin otwarcia „Szkoły Weterynarii i Szkoły Kucia Koni w połączeniu z Za-

kładem Leczenia Zwierząt” na dzień 1 października 1881 r. Na czele szkoły stanął dyrektor, którego mianował cesarz. Szkoła podlegała Ministerstwu Wyznań i Oświaty w Wiedniu. W pierwszym roku działalności przewidziano 11 etatów nauczycielskich, 3 profesorów zwyczajnych oraz 10 innych pracowników. Językiem wykładowym był język polski, a nauka trwała 6 semestrów. Przewidziano też skrócony dwuletni kurs dla lekarzy i chirurgów. Dyplomy ukończenia szkoły miały tekst dwujęzyczny (polski i łaciński) i nadawały tytuł lekarza weterynaryjnego (*medicus veterinarius*) i prawo praktyki we wszystkich krajach monarchii austriackiej.

Pierwszym dyrektorem Szkoły Weterynarii we Lwowie był Piotr Seifman (1881-1894) – ostatni polski dyrektor Szkoły Weterynaryjnej w Warszawie, który po przymusowym pobycie w podobnym instytucie w Kazaniu, przyjął w 1880 r. propozycję zorganizowania uczelni we Lwowie. Jego wielokrotne doświadczenia w Warszawie i Kazaniu umożliwiły start lwowskiej uczelni na wysokim poziomie, w czym pomagali mu profesorowie Antoni Barański oraz Henryk Kadyi. W latach 1908 i 1909 uczelnia otrzymała: prawo do przeprowadzania habilitacji, nadawania stopnia doktora medycyny weterynaryjnej oraz prawo wyboru rektora przez profesorów. W latach 1894-1897 dyrektorem szkoły był Józef Szpilman, który w 1897 r. został też wybrany pierwszym rektorem Akademii Weterynarii i godność tę piastował do 1910 r. W następnych latach godność rektora pełnili: Stanisław Królikowski (1911-1913), Mieczysław Grabowski (1913-1915), Stanisław Fibich (1915-1917) i Włodzimierz Kulczycki (1917-1919).

W latach 1914-1920 działalność Akademii przerywały kilkakrotnie działania wojenne, a najdłuższe zawieszenie zajęć miało miejsce podczas okupacji Lwowa przez wojska rosyjskie w latach 1914-1915. 12 XII 1922 r. zmieniono nazwę Akademii na „Akademię Medycyny Weterynaryjnej”, pod którą prowadziła działalność do 1939 r. Wypada zauważyć, że lwowska Akademia Weterynaryjna była pierwszą, i przez kilka lat jedyną w Polsce uczelnią kształcąca lekarzy weterynarzy (w 1927 r. powstał wydział przy UW). W okresie II Rzeczypospolitej zadbano o rozwój uczelni. Wzniesiono budynek domu dla studentów przy ul. Stalmacha, w 1930 r. ukończono modernizację i powiększenie Zakładu Anatomii Porównawczej, a w 1937 r. zakupiono przylegający do terenu uczelni pałacyk Batyckich wraz z ogrodem przy ulicy Piekarskiej 50, w którym dobre warunki lokalowe uzyskały 4 zakłady. Z kolei w 1939 r. zakończono budowę nowoczesnego budynku dla Zakładu Położnictwa i Ortopedii.

W roku akademickim 1937/38 Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie posiadała 17 zakładów naukowych i zatrudniała 75 pracowników naukowo-dydaktycznych (w tym 8 profesorów zwyczajnych, 5 nadzwyczajnych) oraz 42 pracowników administracji i obsługi. Studiowało 460 studentów.

W okresie Drugiej Rzeczypospolitej rektorami Akademii Medycyny Weterynaryjnej byli profesorowie: Włodzimierz Kulczycki (1917-19), Kazimierz Panek (1919-20), Zygmunt Markowski (1920-23) i (1927-30), Stanisław Niemczycki

(1923-25), Wacław Moraczewski (1925-27), Bronisław Janowski (1930-36), Jerzy Alexandrowicz (1936-37), Kazimierz Szczudłowski (1937-39).

W 1939 r. AMW przekształcono w Lwowski Instytut Weterynaryjny. W latach 1939-1941 wykładali w nim niemal wszyscy polscy przedwojenni profesorem. Spośród młodszych pracowników naukowych, trzech zginęło w Katyniu. Większość studentów w tym okresie również stanowili Polacy (ok. 55%). W czasie okupacji niemieckiej zginęło kilku profesorów i młodszych pracowników naukowych, m.in. prof. E. Hamerski oraz prof. A. Gizelt. W 1942 r. Niemcy stworzyli na bazie Akademii Państwowe Zawodowe Kursy Weterynaryjne (Staatliche Tierärztliche Fachkurse), które działały do 1944 r. Po zajęciu Lwowa przez Sowieców, w 1944 r., wznowiono działalność Lwowskiego Instytutu Weterynaryjnego, na którym w 1944/45 r. pracowało jeszcze większość polskiej kadry naukowej. Opuścili oni Lwów w 1945 r., a w mieście pozostało jedynie trzech polskich profesorów.

Akademia Handlu Zagranicznego

Korzenie Akademii Handlu Zagranicznego sięgały 1817 r., kiedy to powstała we Lwowie Państwowa Szkoła Realno-Handlowa. W 1835 r. przekształciła się ona w Akademię Realno-Handlową, a w 1844 stała się jednym z dwóch oddziałów utworzonej właśnie Akademii Technicznej. Według Lesława Nawakowskiego Oddział Handlowy Akademii Technicznej dał początek Państwowej Wyższej Szkole Handlowej, powstałej ostatecznie w 1899 r. Jak wspomniano w 1875 r. Oddział Handlowy AT został wyłączony z jej struktury i na jego bazie powstała Akademia Handlowa o statusie szkoły średniej. W 1894 r. Sejm Krajowy i zarząd miasta postanowił o podwyższeniu poziomu Akademii Handlowej i przekształceniu jej w szkołę średnio-wyższą z polskim językiem wykładowym o nazwie Państwowa Szkoła Handlowa. W 1899 r. dyrektorem szkoły został prof. Antoni Pawłowski, którego starania przyczyniły się do szybkiego rozwoju szkoły. W Programie Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego na rok 1928/29 czytamy, że uczelnia założona została w 1922 r. przez Izbę Handlową i Przemysłową, a zatwierdzona przez Ministra WRiOP w porozumieniu z Ministrem Handlu i Przemysłu reskryptem z dnia 14 października 1922 r. w charakterze szkoły wyższej. W zapisie tym nie chodzi o powstanie samej placówki, ale o przekształcenie jej przy wsparciu Izby Handlowej we Lwowie. W ten sposób powstała jedyna w Polsce uczelnia nastawiona na organizację handlu zagranicznego oraz służbę ekonomiczną w dyplomacji. W statucie szkoły zapisano, że, celem jej było „kształcić słuchaczy w zdobyczach wiedzy handlowej, w szczególności zaś dać im możliwość wykonywania wyższych zadań komercyjnych na miejscach zagranicznych i w kraju. Ma ona przede wszystkim kształcić zdolne siły fachowe do handlu zagranicznego i służby konsularnej”. Szkoła obejmowała 3 lata nauki zawodowej według programu, który zatwierdzał Minister WRiOP. Aby rozpocząć naukę w WSHZ wymagana była matura „z postępem dobrym”, poza tym kandydat musiał spełniać warunki takie, jak na studia uniwersyteckie. Pełnię praw akademickich WSHZ uzyskała

dopiero w roku 1937/38, a połączone było to ze zmianą nazwy uczelni na Akademię Handlu Zagranicznego.

Rektorem WSHZ od chwili jej utworzenia (1922) do 1930 r. był jej dyrektor w latach 1899-1922 – Antoni Pawłowski (1859-1942) – profesor zwyczajny arytmetyki handlowej i politycznej. W 1930 r. rektorem wybrany został prof. zw. prawa handlowego na Uniwersytecie Jana Kazimierza Aleksander Doliński (1866-1930), który niedługo po objęciu obowiązków, 23 grudnia 1930 r., zmarł. Kolejnym rektorem, który godność tę piastował w latach 1931-1939 był prof. Henryk Korowicz (1888-1941). W 1939 r. wybrano na stanowisko rektora prof. Stanisława Ruzewicza, który objął swe stanowisko z mocy prawa we wrześniu 1939 r., jednakże – jak wynika z dostępnych źródeł – szkoła nie została uruchomiona jesienią 1939 r.

Dopiero w styczniu 1940 r. na bazie AHZ utworzono Lwowski Państwowy Instytut Radzieckiego Handlu, którego rektorem został przybyły z Kijowa prof. N. Iwanczenko. Stanowisko prorektora powierzono natomiast prof. S. Ruzewiczowi. Instytut posiadał dwa wydziały: ogólno-handlowy oraz ekonomiczno-financeowy.

Po wkroczeniu do Lwowa Niemców, podobnie jak pozostałe szkoły wyższe, tak i dawna AHZ została zamknięta. Kilku pracowników naukowych zostało zamordowanych, w tym b. rektor prof. H. Korowicz. Uczni polscy związani z AHZ zorganizowali wówczas tajne nauczanie. Niemcy powołali natomiast średnią Szkołę Handlową z polskim językiem nauczania. Wykładało w niej kilku profesorów. Po opuszczeniu Lwowa przez Niemców wznowiono działalność Lwowskiego Państwowego Instytutu Radzieckiego Handlu. Profesorowie polscy opuścili w większości Lwów jesienią 1945 r.

Zakończenie

W przeddzień wybuchu II wojny światowej funkcjonowały we Lwowie cztery szkoły wyższe: Uniwersytet Jana Kazimierza, Politechnika Lwowska, Akademia Medycyny Weterynaryjnej oraz Akademia Handlu Zagranicznego. Lwowski ośrodek naukowy był drugim po Warszawie pod względem liczby studentów i sił naukowych. Jego potencjał naukowy i znaczenie nie zamykały się w granicach kraju a osiągnięcia często odbijały się echem w świecie.

Wszystkie wyżej wymienione uczelnie zostały uruchomione pod zmienionymi nazwami, przez Sowieców w latach 1939-1941, przy czym Wydział Lekarski UJK został samodzielną uczelnią, a Wydział Teologiczny został zlikwidowany. W czasie okupacji niemieckiej (1941-1944) żadna z uczelni nie prowadziła nauczania w dotychczasowym zakresie, ale w 1942 r. powstały Państwowe Kursy Zawodowe, które, mimo iż oficjalnie stały na niższym poziomie, to w rzeczywistości prowadziły zajęcia, w dużej mierze według programów szkół wyższych. Po ponownym zajęciu Lwowa przez Sowieców, w lipcu 1944 r., uczelnie uruchomiono na nowo. Przez pierwszy rok akademicki 1944/1945 większość kadry naukowej i studentów stanowili jeszcze Polacy, w kolejnym 1945/46 było ich już niewiele. Począwszy od jesieni 1945 do czerwca

1946 r. zorganizowano cztery specjalne transporty kolejowe uczonych polskich ze Lwowa do Krakowa, a stamtąd dalej do Wrocławia, Gdańska, Torunia, Warszawy, Lublina i Łodzi. W „Zawsze Wiernym Mieście” pozostali już tylko nieliczni – najwierniejsi.

Dziś funkcjonuje we Lwowie kilkanaście uczelni wyższych, z czego siedem nawiązuje tradycjami do polskich poprzedników. Lwowski Narodowy Uniwersytet im. Iwana Franki przygotowuje się do obchodów 350-lecia uczelni; Narodowy Uniwersytet „Politechnika Lwowska” pielęgnuje tradycje założonej w 1844 r. Akademii Technicznej; Lwowski Narodowy Uniwersytet Medyczny im. Daniela Halickiego nawiązuje do tradycji powstałego w 1784 r. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Lwowskiego. Podobnie rzecz się ma z Lwowską Państwową Akademią Medycyny Weterynaryjnej im. S. Z. Hrzyckiego, która jest kontynuatorką Akademii Medycyny Weterynaryjnej oraz Lwowską Akademią Handlową (Komercyjną) nawiązującą do Akademii Handlu Zagranicznego. Z kolei Narodowy Leśno-Techniczny Uniwersytet Ukrainy czerpie z tradycji Wyższej Szkoły Lasowej, a Lwowski Państwowy Uniwersytet Rolniczy uważa się za następcę Akademii Rolniczej w Dublinach.

* * *

Opracowanie jest wynikiem badań w Archiwum Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki, Archiwum Obwodowym we Lwowie, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, lektury Spisów wykładów, składów uczelni oraz literatury przedmiotu w tym przede wszystkim:

- Z. Albert, *Każń profesorów lwowskich, lipiec 1941*, Wrocław 1989
- S. Brzozowski, *Warunki organizacyjne życia naukowego w trzech zaborach. Zabór austriacki*, [w:] *Historia Nauki Polskiej*, pod red. B. Suchodolskiego, t. IV 1863-1918, cz. I i II, red. tomu Z. Skubała-Tokarska, Warszawa PWN
- R. Domaszewicz, *Akademia Handlu Zagranicznego we Lwowie 1939-1945*, [w:] *Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939-1945*. j.w., pod red. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej, wyd. 4, Warszawa 1993, s. 99-108
- J. Dybiec, *Wartości uniwersalne w Uniwersytecie Lwowskim*, „Studia i materiały z dziejów Uniwersytetu Wrocławskiego”, t. V
- L. Finkel, S. Starzyński, *Historia Uniwersytetu Lwowskiego*, Lwów 1894
- S. Grodziski, *Historia ustroju społeczno-politycznego Galicji 1772-1848*, Ossolineum 1971
- F. Jaworski, *Uniwersytet Lwowski. Wspomnienie jubileuszowe*, Lwów 1912
- L. Lewakowski, *Akademia Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie*, „Semper Fidelis” 1994, nr 3
- L. Lewakowski, *Korzenie i tradycje Akademii Rolniczej we Wrocławiu*, „Głos Uczelni”, nr 75
- Lwowskie środowisko naukowe w latach 1939-1945. O Jakubie Karolu Parnasie*, pod red. Ireny Stasiewicz-Jasiukowej, wyd. 4, Warszawa 1993

-
- Politechnika Lwowska 1844-1945*, red. R. Szewalski i in., Wrocław: Wydawnictwo Politechniki Wrocławskiej 1993
- Politechnika Lwowska, jej stan obecny i potrzeby*, Lwów 1932
- Z. Popławski, *Dzieje Politechniki Lwowskiej 1844-1945*, Wrocław 1992
- A. Redzik, *Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939-1946*, Lublin 2006
- K. Sójka-Zielińska, *Nauka prawa cywilnego na Uniwersytecie Lwowskim w XIX wieku*, [w:] *Ustrój i prawo w przeszłości dalszej i bliższej. Prace dedykowane prof. dr hab. Stanisławowi Grodzkiemu*, pod red. J. Malca i W. Uruszczaka, Kraków 2001
- J. Wołczański, *Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza 1918-1939*, Kraków 2002
- Wyższe uczelnie polskie na ziemiach wschodnich Rzeczypospolitej*, red. J. Marcinkiewicz, Londyn: Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie 1989